

Vad en ros förmår

*Minnestal av Sara Lidman på 25-årsdagen
av Vietnams återförening, 30 april 2000*

Det finns i Vietnam ett ordspråk ur dess historias gryning: "Hacka inte fienden i hälarna när han flyr. Låt honom undkomma om han lovar att inte längre bekriga dig. Kasta rosor efter honom— utan taggar."

Omsorgen om medmänniskans ansikte— särskilt om hon förlorat— den omsorgen har Vietnam visat det rika västerlandet på ett sätt som vi inte kunnat hantera.

Fick det gå en vecka efter USA:s nederlag i södra Vietnam, så var det inte mer förrän anklagelserna mot Vietnam satte igång. Och under de 25 år som gått har de aldrig upphört. Vietnam har inte tagit hand om de barn som de amerikanska soldaterna var fäder till på ett sätt som USA kunnat godkänna. Det har ingen folkbokföring och statistik som vi kan lita på. Det finns piloter och soldater som inte återvänt till sina baser under kriget: Var håller Vietnam dem gömda?

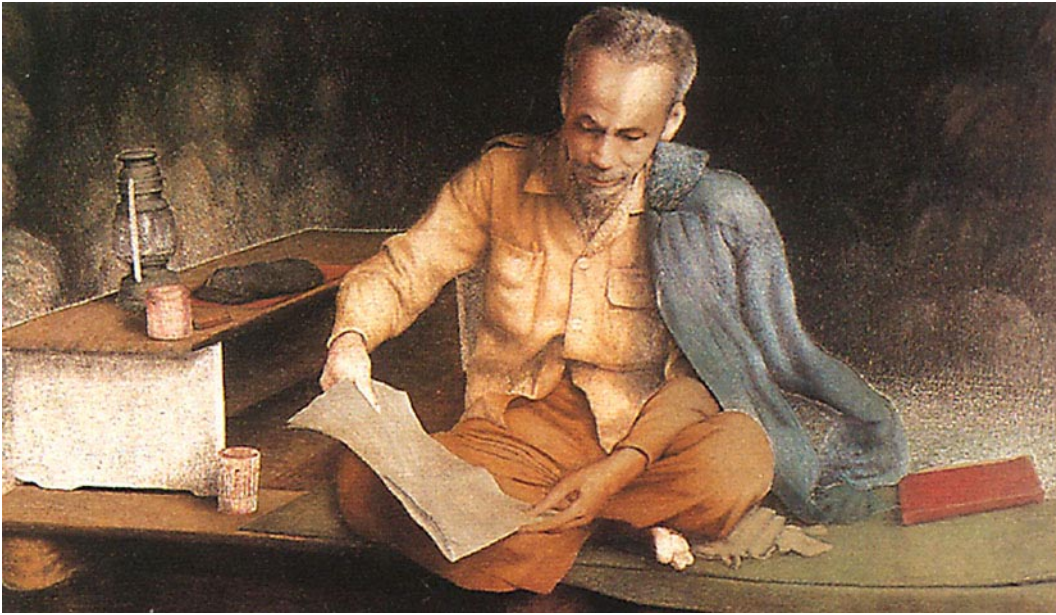
Bomb- och handelskrig

USA hade hotat mänskligheten med att ett blodbad utan like skulle bli följderna av tillbakadragandet av sina trupper. Men Vietnam fällde inga dödsdomar— inte ens över svåra krigsförbrytare - utan höll dem i omskolningsläger några år. Och det samvetsömma västerlandet klagade.

Att Vietnam från norr till söder var slaget i spillror, förgiftat och skadat och utmattat— det var ingenting som kunde vara följderna av tio års bombningar. Om denna ödeläggelse hette det bara: "Så där fattigt blir ett land när det inför socialism. Och så länge dem inte redovisar var dem håller våra saknade GIs ska här inte betalas något krigsskadestånd!!!"

Samt införde USA en handelsbojkott— varor som icke må exporteras till "fienden"— långa listor som inte bara amerikanska företag måste lyda utan också företag i resten av världen, som annars kan räkna med repressalier. Alltså ett regelrätt handelskrig, ett försök på utsvältning mot ett land man inte lyckats helt förintä. Naturligtvis har USA:s traditionella vänner känt skam över att hjälpa till med denna handelsbojkott. Men man följer listorna och håller tyst.

Och pressen nämner det ytterst sällan.

*Ho Chi Minh, poet och president i huvudkvarteret,
en grotta, mitt under det franska kriget*

Gigantisk förnekelse

Också på andra sätt råder sedan 25 år en glömska om USA:s krig i Vietnam som liknar en gigantisk förnekelse. Tillsammans med floden av filmer— typ Rambo— sker det en historieförfälskning som överträffar vilda västern filmernas glorifiering av folkmordet på indianerna.

Det värsta med Rambo-filmerna är deras förförelsekraft. Jag har hört unga flickor säga att så söt som Stallone är och så synd om honom så var det inte mer än rätt att bomba det där landet. Och ett gäng pojkar sa att dem först i och med Rambo förstått hur härligt de det måste vara att sitta i ett bombplan och höra dånet och känna det där gunget när bomberna faller. Att få känna sig så där mäktig!!!

Det där kriget uppfostrade en hel generation av soldater till att känna sig som ett herrefolk— det är den stora förbrytelse som USA:s ledare begick mot sina egna medborgare de åren.

De unga män som vägrade fara till Vietnam på stridsuppdrag, de sattes i fängelse i USA upp till sex år och kallades landsförrädare och hade små möjligheter på arbetsmarknaden därefter. De som for och återkom— förstörda till kropp och själ— lämnades utan hjälp vid hemkomsten. Det var som om dessa pojkar på eget bevåg hade gett sig ut i ett äventyr som slutat illa. Det rika Amerika skändes för dem. Att höra detta samma Amerika klaga över de GIs som omkommit i Vietnam eller som kanske— nej alldeles säkert!!!— behålls som krigsfångar i Vietnam.... och varför, varför kan vietnameserna inte tänka på dessa fångar, på deras familjer och fosterland.... varför gräver de inte djupare där det och det stridsflyget störtat.

Satsa på försoning

Dessa oersonliga förebråelser och krav från det officiella USA:s sida borde enligt vårt sätt att se ändå väcka harm och hämndbegär i Vietnam. Men man väljer en annan väg: "Vi kan inte odla krigets smärta in över nästa generation. Man blir dålig av att hämnas. . . vi måste satsa på försoning. . ."

Och amerikanska soldater som besöker de gamla slagfälten tas emot med värme, som om mänskligheten vore en enda— dödlig, och med livet som den stora gåtan.

Vi som demonstrerade då på 60- och 70-talet var naturligtvis förbundna med de amerikanska Vietnamkrigetsvägrarna, och med organisationer som "Another Mother for Peace"— kvinnorna som i tusental satte sig på vägarna för att hindra vapentransporterna till Vietnam. Och vi framhärjade i att vi inte protesterade mot USA:s folk, utan bara mot den storfinans och det politiska etablissemang som drev detta krig.

Om några av oss är långsinta och vägrar glömma vissa saker beror det på att denna djupgående förnekelse av USA:s krigiska närvaro i Vietnam var oanständig och skadlig för hela mänskligheten. De där fraserna om att allt var ett tragiskt missförstånd. . . jamen vi ärvde ju det där kriget. . . jamen det var ju Nordvietnam som överföll Sydvietnam, med mera sådant.

Rekapitulation

Vi måste göra en snabb rekapitulation av händelserna fram till delningen av Vietnam, bland annat följande:

Frankrike höll Vietnam som koloni fram till andra världskriget när Japan ockuperade landet. Ho Chi Minhs motståndsrörelse riktade sig i första hand mot japanerna och han fick visst stöd av de allierade. När Japan kapitulerade var Frankrike så att säga inbegripet. Ho Chi Minh räknade med USA:s och Englands stöd i befrielsen från den gamla kolonialmakten Frankrike som plundrat denna koloni på känt manér. Men nu ändrade sig USA och satsade på Frankrikes försök att hålla sig kvar— så utbröt det 8-åriga Indokinakriget.

Fr.o.m. 1950 betalade USA hela krigsinsatsen samt planerade man redan då att övertaga Frankrikes roll i området. Kejsar Bao Dai— som ni minns som varit Frankrikes lilla puppet— han for till Paris och startade nattklubb där. Men en annan högättad mandarin var Ngo Dinh Diem; han levde i exil i Japan. Wesley Fishel, en CIA-agent, fann honom där, tog honom med till Michigan University där han skolades in som den vietnamesiske patriot som skulle bli Vietnams nya statsöverhuvud.

Efter Frankrikes nederlag slöts ett stilleståndsavtal i Genève mellan Frankrike och Viet Minh— den motståndsrörelse som vunnit över kolonialmakten under Ho Chi Minhs ledning. Den första punkten i detta avtal fastslog: att Vietnam var ett land; att sjuttonde breddgraden skulle vara en stilleståndslinje och möjliggöra Frankrikes avtåg under ordnade former; att allmänna val skulle hållas inom två år. USA skrev inte under avtalet, men lovade att respektera det som ett internationellt giltigt dokument.

Men Frankrike överlät nu sina förpliktelser till Ngo Dinh Diem, USA:s "patriotiska alternativ for Vietnam" gentemot Ho Chi Minh som säkert bara lurade på att sälja ut sitt land åt Sovjet eller Kina. Det första Ngo Dinh Diem gjorde var att riva Genèveavtalet i tu, att utropa Sydvietnam som självständigt, att kalla in sin broder Nhu samt att starta en förföljelse av buddisterna.

Brodern Nhu fick tillgång till alla de listor över Viet Minh-anhängare som Frankrike efterlämnat och inledde en klappjakt på dem. Vidare återfick de stora plantage-ägarna sina domäner— som tidigare hade styckats upp och övertagits av fattiga bönder. Början till upproret i södra Vietnam bestod i strider mellan de trupper som sattes in till godsägarnas skydd gentemot småbönderna som drog ut i djungeln och blev gerilla.

USA pumpade in vapen och rådgivare kring bröderna Diem, och stilleståndsgränsen längs breddgraden 17 gjordes till en elektronisk oöverstiglig barriär som kallades MacNamara-linjen.

När det efter några år blev uppenbart att bröderna Diem blivit en belastning för USA, lönmördades de— med CIA:s kännedom eller tysta medhjälp.

Modig rackarpojke

Jag har just läst MacNamaras självbiografi *In Retrospect* där USA:s försvarsminister under de här åren presenterar sig. Det var MacNamara som 1964 drev igenom den s.k. Tonkin-resolutionen, som gick ut på att USA hade rätt att bomba Nordvietnam i självförsvar— mot attacker som ett par små båtar utanför Haiphong hade företagit mot två stora örlogsfartyg, Maddox och Turner Joy, som råkade befinna sig där— åtminstone fem sjömil utanför kusten, alltså på internationellt vatten. Sen fick man veta att även Vietnam räknade med tolv sjömil som territorialgräns precis som USA; men det hade man inte fått veta innan. Och visserligen hade inget av skotten träffat de stora amerikanska skeppen; men de där små båtarna hade siktat, vilket måste ses som angreppshandling som krävde sitt bemötande....

Och hur senator Fulbright hemma i staterna övertalades om att USA var angripet och måste ha rätt att försvara sig— och hur rasande denne senator blev när han fick kännedom om bluffen— för det hade faktiskt inte förekommit något angrepp som förtjänade sådana följder. I och med Tonkin-resolutionen fick President Lyndon Johnson befogenhet att beordra vilka stridsinsatser han fann för gott, vilket ledde till ett bombkrig i full skala och med insatser av en halv miljon soldater.

Det finns skäl att gå igenom Tonkin-bukten, därför att en liten lögn ledde till så enorma konsekvenser. Att alltsammans var en absurditet— en enda förevändning för att starta ett krig som stormakter ville ha. Det avslöjades ju tidigt, av vietnameser och av amerikaner.

Tjugofem år senare skriver MacNamara att visst, det var ett påhitt det där... det var ett misstag— det ledde till en tragedi... jag hade verkligen fel. Så far han över världen som en förtjusande äldre statsman, och världspressen rullar sig i stoftet, och han skrattar och tänk, så modigt av honom att godkänna så där att han ljugit— som en riktig rackarpojke.

Uteblivna följdfrågor

Och inga följdfrågor? Hur han ber Vietnams folk om förlåtelse för miljoner offrade liv, för förstörelsen av skogar och risfält, att det nu brådskar att åtminstone betala krigsskadeståndet och upphöra med handelsbojkotten?

Eller vad säger han till de miljoner amerikaner som i omgångar tjänstgjorde i Vietnam, och de 58,319 unga män som dog där, eller till alla dem som kom hem skadade av växtgifter och som födde missbildade barn? Blir de lika förtjusta över MacNamaras "mod" att tillstå att det var en liten lögn, det där med Tonkin, att "jag hade fel den gången"?

Eller vad säger de 30 miljoner fattiga amerikanska medborgare som inte kan få en människovärdig existens i sitt land som är världens rikaste? Detta land som hade råd att kasta bort 1.000 miljarder kronor på ett krig långt borta— men inte råd att låta sina egna medborgare leva?

Ett av de första minnen från mina besök i Vietnam var en man i en by som satt med sin lilla son i famn. De satt båda blickstill, men var inte till synes mycket skadade. De hade bara en mängd små "klo-märken", helt obetydliga men många. Dessa två var de enda överlevande efter en bombräd som dödat familjen i övrigt. De hade träffats av "fragmentation bombs", d.v.s. det som vi kallade kulsplitterbomber. Alltså massor av smått skrot som med våldsamt kraft tränger in i en människokropp.

Ett 50-tal sådana små "klo-märken" visade ingångsställena för sådana små vassa metallbitar. De vandrar i kroppen och invalidiserar den drabbade. Fyra-fem kanske kan opereras ut— om man har tillgång till röntgen som kan utvisa var skrotet sitter. Annars är det bara att lida och vänta på att någon nål på vandring ska träffa ett vitalt organ— hjärtat eller en artär som vållar förblödning. Mannen satt stel och parerade sina egna vandrande splitter— satt stilla för att barnet inte skulle göra häftiga rörelser och bli skuren inifrån. Den lilla gossen kved i sömnen; han hade tydligen inte långt kvar. Vilken *pietà* från vår tid.

Två fåglar möts i Vietnam

Jämte Olof Palme var Sara Lidmans den starkaste och värtaligaste röst som i Sverige höjdes mot USA:s krig i Indokina. Både namn minns ännu i dag med högaktning i Vietnam. Hennes bok, Samtal i Hanoi, återger hennes intryck av en resa i Nordvietnam under hösten 1965. drygt ett år efter USA hade inlett sina massiva bombningar över den delen av landet. Följande avsnitt berättar om ett av många möten under resans gång.

Jag står mitt emot Nguyen Thi Hang, som är 21 år, mild och myndig. Vietnams flickor går ofta hopslingrade två och två, och en obehäpnad utländska tas emot med samma systerliga åtbörder. Hon tar mig om armbågarna och sjunger något på vietnames som jag begriper utan att förstå, och jag svarar med en ramsa från Missenträsk som i sin tur verkar bekant för henne— ett av dessa innerliga dårsamtal i världen när man blir en fågel som flyger bredvid en annan fågel....

"När man får veta hur många av de våra som dött eller blivit lemlästade av ett bombanfall," frågar Nguyen Thi Hang, "hur ska man vara funtad för att kunna tänka kärleksfullt på dem? Men på något sätt måste de räkna med att vi ska vara hyggligare än de. Eller hur ska man tolka en sån här böneskrift som varje amerikansk pilot har med sig i packningen— utom bomberna?"

Nguyen Thi Hang tar fram ett litet tygstycke med Stjärnbaneret överst och en vädjan tryckt på 14 språk, de största europeiska, klassisk och modern kinesiska, vietnamesiska och grannländernas språk. I översättning lyder anropet: "Jag är en amerikansk medborgare. Jag talar inte ert språk. Genom en olycklig tillfällighet är jag nödsakad be er hjälpa mig till mat, husrum och skydd. Var vänlig ledsaga mig till någon som kan garantera mig säkerhet och föranstalta att jag blir återsänd till mitt folk. Min regering kommer att löna er."

Paket av smärtor

Meningen med dessa kulsplitterbomber var inte att döda i första hand, utan att verka demoraliserande! När folk går omkring ur stånd att arbeta, bara går omkring som paket av smärtor fastän dem inte ser lemlästade ut.... De dör så sakta att det fräter på all motståndsvilja, Omgivningen blir irriterad. Därför använde man kulsplitterbomber.

Här måste vi ändå säga något om de vetenskapsmän och tekniker som uppfinner den sortens vapen, eller som präglar begrepp som "food denial program". De borde inte sätta sin fantasi och sitt tekniska "know-how" i tjänst hos denna ondskas. Det fanns en grupp som stod till Pentagons förfogande de där åren, som kallades JASON-gruppen och bildade s.k. "think tanks".

Och efter att ha nämnt dem får vi inte glömma de intellektuella som avslöjade och fördömde dessa illgärningsmän och som underjordiskt försåg demonstranter med material för sina protester.

Jag tänker avsluta med en dikt som Ho Chi Minh skrev när han i början av 1940-talet satt i ett kinesiskt fängelse, misstänkt av Chiang Kai-sheks hemliga polis för spioneri:

Nocturne

*Rosen öppnar sig och rosen
vissnar utan att veta vad en ros
förmår. Den svagaste doft av ros
kan förirra sig in i fängelset
och all världens orättvisor
tjuter i fångens hjärta.*